

ÇOCUKLUĞUN KATIŞIKSIZ KADİR-İ MUTLAKLIĞI: ZEFİR

MERYEM KÖSE

Zefir, ilk kısa filmi *Poyraz*'ın aldığı ödüllerle dikkat çeken genç yönetmen Belma Baş'ın ilk uzun metraj filmi ve kısa filmin devamı niteliğinde. İki film de rüzgârlardan aldıkları isimleriyle¹, “kadın kahramanın rüzgârlar aşırı yolculuğu”nu anlatan filmler çekmeyi hedefleyen yönetmenin başlangıç basamaklarını oluşturuyor.

Poyraz'daki kız çocuğunun ergenliğe geçiş döneminde doğayla, annesiyle olan ilişkisini ölüm, ayrılık, yalnızlık gibi temalarla işleyen *Zefir*, bir yandan “çocuk/ergen

psikolojisi”, “anne-çocuk ilişkisi/çatışması” gibi konulara odaklanırken, diğer yandan “taşrada çocuk olmak”, “kadının varoluş problemi” gibi meselelere de değinerek çok yönlü okumalara zemin hazırlıyor.

Annesinin işleri nedeniyle yaz tatilini anne-annesi ve dedesiyle birlikte Ordu'nun bir dağ köyünde geçiren *Zefir*, burada işleyen gündelik hayata kendini kaptırarak doğayı keşfetmekte, arkadaşlarıyla oynamakta, taşrada çocuk olmanın tadını çıkarmaktadır. Fakat bunları yaparken annesinin özlemini duymaktan kendini alamamakta, yaptığı bütün işlerden kısa sürede sıkılmaktadır. Öyle ki günleri, hatta geceleri annesinin gelişinin hayaliyle geçmektedir.

¹ Batıdan esen hafif ve ılık rüzgâr anlamına gelen “zefir”, Yunan mitolojisindeki kıskanç Batı rüzgârının adıdır.

Film, Zefir'in arkadaşlarıyla birlikte Ordu yaylalarında çilek toplama görüntüleriyle başlar. Toplanan çileklerle nicedir yolu gözlenen Zefir'in annesi için reçel yapılacaktır. Bu annesi için bir şey yapıyor olmanın mutluluğunu yaşayan Zefir'in filmde mutlu görüldüğü birkaç sahneden biridir. Annesi gelene kadar mütemadiyen yolunu gözlemiş olsa da, annesinden beklediği ilgi ve sevgiyi bulamaz. Aslında bulamayacağını da önceden biliyordu. Nitekim aralarında anne-kız yakınlığının olmadığı çok açıktır. Daha sonra aldığı haberle annesine olan aşırı bağlılığı/düşkünlüğü yerini çatışmayla karışık bir duruma bırakır. Sözü Lacan'a bırakırsak, Zefir tam da annesiyle bütünleşmeyi arzuladığı "ayna evresi"ndedir. Lacan'ın ayna evresi, çocuğun annesi için her şey olmak, yani onda "eksik" olan şey olmak arzusuyula, bütünsel imgesini kazanmak için aynada kendi imgesiyle ya da annesinin bütünsel imgesiyle özdeşleştiği, anne-çocuk ilişkisinin dolaylımsız dönemidir. Bu dönemdeki çocuk, annesiyle bütünleşmeyi, annesinin her şeyi olmayı, annesinin arzuladığı şey olmayı, annesinin arzusunun nesnesi olmayı; anne için hiçlik, eksik, sıfır değil her şey, varlık, bir ve tek olmayı arzular. Görünmeyen değil görünen, duyulmayan değil duyulan, anlaşılmayan değil anlaşılan, onaylanmayan değil onaylanan, önemsenmeyen değil önemsenen, hiçlik değil varlık olma arzusudur bu. Aynı zamanda anne ile tek olmak, iç içe geçmek, kaynaşmak arzusudur. Öte yandan filmde annenin böyle bir bağlılık ilişkisine girmeye hiç niyeti yoktur; onun

Zefir, bir kız çocuğunun ergenliğe geçiş döneminde doğayla, annesiyle olan ilişkisini ölüm, ayrılık, yalnızlık gibi temalarla işliyor.

yardımına ihtiyacı olan başka çocuklar vardır uzak diyarlarda...

Örneklere çokça rastladığımız idealist anne ya da babanın dünyayı kurtarmak isterken kendi çocuğunun annesi-babası olduğunu unutması meselesine farklı bir açıdan değinen yönetmen, annenin davranışından ziyade çocuğunkine odaklanır. Annenin köye gelişiyle aynı zamana rastlayan şenlikler için köyde bulunan sanatçının dağların arasında söylediği şarkı² bir bakıma annenin henüz ifade edilmemiş duygularını önceden haber verir gibidir: "Yaşamak istiyorum sadece kendi savaşlarım uğrunda, ben sadece 'ben' olmak istiyorum".

"Kendi olmak", "özgür olmak" isteği aslında postmodern dönemde yazılmış, post-feminist kadına gönderme yapan bir şarkının rastgele sözleri değil, kökleri Aydınlanma'ya kadar giden bir dünya görüşünün ifadesidir. Aydınlanma'nın, bireyin üzerindeki her türlü otoritenin ve bağımlılığın reddedilmesi şeklindeki özgürlük çağırısı, felsefi tartışmaları da aşarak gündelik davranışlara yön verecek düzeye gelmiştir. Anne olmak, çocuğunuzun sizden beklediği bağlılık, güven gibi duygulara teslim olup dünyayı kurtarma/yeniden kurma fikrinize

2 Kazım Koyuncu'nun "Ben" adlı eserinin Niyazi Koyuncu tarafından seslendirilmesi filmin bir jesti olmuştur.

engel teşkil etmeyecektir. Fakat her şeyin bir bedeli vardır. Sevgisizlik, bastırılmış duygular gibi birçok nedene bağlı olarak anne-çocuk arasında tehlikeli rekabet ve düşmanlık doğabilir. Hatta bu durum çocukta “Orestes sendromu”³na yol açabilir. Ulaşılmaz arzu nesnesinin mevkii neyle doldurulursa doldurulsun, ona ulaşmanın tek yolu onu öldürmektir. Böylece Zefir, narsistik kadir-i mutlaklığına, mutlak tatmin durumunun hazzına ulaşır.

Annenin çocuğunu terk etmesini, terk edilen çocuğun kızgınlığını ve kırgınlığını tartışmayan yönetmen, insanın içindeki karanlık tarafı ortaya çıkarma gayretiyle filme oldukça sert bir nokta koyuyor. Bu nokta, baştan sona tabiat harikalarının görsel ziyafeti eşliğinde dingin bir üslûpla akan filmin diliyle tezat oluşturuyor.

³ Kişinin annesini öldürme isteği.

Taşra Çocukluğu

Bununla beraber Baş, filmde taşra metaforunu oldukça başarılı kullanıyor. Türk sinemasında taşraya bakışın izlerini çoktandır görüyoruz. Bu bakış Nietzsche'nin söylediği gibi bir turizme de benziyor: “İçinde yaşadığımız toplumun ve kimliğimizin tarih boyunca nasıl bir değişim geçirdiğini ve bugünlere nasıl geldiğini araştırdığımız bir turizm şekliydi. Araştırmanın sonucunda ise bir devamlılık ve aidiyet hissi ediniyorduk. Bu türden bir turizmi uygulayan kişi, kendi bireysel ve fani varlığının ötesine bakıyor, yaşadığı evle, üyesi olduğu ırkla veya içinde yaşadığı şehirle aynı ruhu taşıdığı hissine kapılıyordu”. Bu nedenle taşra üzerine düşünmek mecburi olarak bireysel bir ton taşımak zorundadır. Bu bireyselliği aşan genel bir sosyolojik varlıktan söz etmek güç gibi görünüyor. Bir bakıma bakışa göre poz veren bir sözcüktür taşra. “Taşrada yavaş işleyen zamanın, sıkıntının ve boşluğun içinde saklı derinliği çıkarmak için ille de Çehov olmak gerekmez” diyen Mustafa Arslantunalı'nın tespitini haklı çıkarıyor Belma Baş; taşra doğasının zamansallığını, bütün yavaşlığı ve güzelliğiyle, taşraya özgü durağan, samimi, doğayla iç içe yaşamı çocuk karakteriyle birlikte öreerek filmine taşıyor.

Taşra-çocuk ilişkisi üzerinden hikâyenin anlatılması ise ayrıca bir önem arz ediyor. Taşrada çocuk olmak, çocukluğun kendisinin bir taşra olması imasıyla anlatılır çoğu kez. Taşra gibi uzakta yanıp sönen, parlayıp

yiten ışığın vaadiyle yaşar çocuk. Tıpkı her geleni annesi zannederek umuda kapılan Zefir gibi... Nurdan Gürbilek, taşrayla çocuklar arasında bir ruh akrabalığı olduğunu söyler. Belki bu yüzden “taşraya bakmak” insanın kendi içine bakmasıdır biraz.

Zefir’in aslında çok sevdiği, ilgi beklediği annesine sonsuz özgürlüğünü verdikten sonra oldukça soğukkanlı bir biçimde annesini, dedesinden öğrendiği ve bizzat uyguladığı hayvan gömme yöntemiyle defnetmesi, annenin algılanışı açısından ironiktir. Hemen ardından günlerdir kayıp olan komşunun ineği Nergis’in tekrar ortaya çıkması ve Zefir’in büyük bir şefkatle hayvanın başını okşayarak koynuna yaslanması, Nergis’in anne yerine konumlanışını çağırıştırır: Süt veren bir anne gitmiş, yerine yine süt veren başka bir anne gelmiştir. Nitekim film boyunca Zefir, Nergis’ten başkasının sütünü içmez. Nergis’in kaybolduğu günlerde, heyecanla annesini bekleyen Zefir’le, ineğini bekleyen Havva’nın köyün tepesinde sırt sırta vermiş, sevdiklerinin dönüşünü bekledikleri sahne, sinematografik açıdan olduğu kadar, beklenenlerin (anne ve inek) süt veren varlıklar olması bakımından da dikkat çekicidir. Yönetmenin doğa ve hayvan düşkünlüğü aşikâr olsa da “süt” ve “inek” onun için ayrı bir önem taşıyor. Kısa filmi *Poyraz*’ı da düşündüğümüzde bu metaforların yönetmenin ileriki filmlerinde de görülebilecek leitmotifler olabileceği akla geliyor.

Filminin çarpıcı görsel diliyle Belma Baş, Nuri Bilge Ceylan tarzına mitolojik çağrı-

Annenin çocuğunu terk etmesini, terk edilen çocuğun kızgınlığını ve kırgınlığını tartışmayan yönetmen, insanın içindeki karanlık tarafı ortaya çıkarıyor.

sımlar katarak kendi üslubunu oluşturmaya çalışıyor. Kullandığı dilden de teoriden de haberdar, ne yaptığını bilen ve daha da önemlisi ince eleyip sık dokuyan yönetmenin, sonraki filmlerinde çıtayı daha da yükselteceğini söylemek mümkün.

Kaynakça

Saffet Murat Tura, *Freud’dan Lacan’a Psikanaliz* (İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 1996).

Tanıl Bora (der.), *Taşraya Bakmak* (İstanbul: İletişim Yayınları, 2010).

ZEFİR

Yönetmen: Belma Baş

Senaryo: Belma Baş

Oyuncular: Şeyma Uzunlar, Vahide Gördüm, Sevinç Baş, O. Rüştü Baş, Fatma Uzunlar, Harun Uzunlar

Yapım: Türkiye, 2010, 93 dk.

Vizyon Tarihi: 29 Nisan 2011

YORUMLARINIZ İÇİN TIKLAYINIZ

